

जानकी गाउँपालिकामा हरियो वन कार्यक्रम

जानकी गाउँपालिकाको परिचय

जानकी गाउँपालिका नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तरगत कैलाली जिल्लामा रहेको छ। यस गाउँपालिकामा साविकका दुर्गौली, जानकीनगर, मुनुवा र पथरैया गरी ४ वटा गा.वि.स समावेश गरी ९ वटा वडा कायम गरिएको छ। यो गाउँपालिका पूर्व पश्चिम राजमार्ग अवस्थित लम्की चोक बाट दक्षिणतर्फ करिब १० कि.मि.को दुरीमा रहेको छ। विश्व मानचित्रमा जानकी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिती २८.३१ देखि २०.३६ उत्तरी अक्षांस सम्म र ८१.२ देखि ८१.१६ पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ। त्यसैगरी १०७.२७ वर्ग कि.मि क्षेत्रफल रहेको यस गाउँपालिकाको पूर्वमा बर्दिया जिल्ला, पश्चिममा जोशीपुर गाउँपालिका, उत्तरमा लम्की चुहा नगरपालिका र दक्षिणमा टीकापुर नगरपालिका रहेका छन्।

कैलाली जिल्लामा नयाँ गठन भएका गाउँपालिकाहरूमध्ये विकासको राम्रो सम्भावना बोकेको गाउँपालिकाको रूपमा जानकी गाउँपालिका रहेको छ। यसका अतिरिक्त यहाँका सचेत राजनैतिक दल र उत्प्रेरित गाउँपालिका बासी समेत दरिलो अनि दिगो विकासको स्रोतका रूपमा रहेका छन्। वि.स २०६८ को जनगणनाअनुसार यस गाउँपालिकाको जनसंख्या ४८,५४० रहेको छ जसमध्ये महिलाको जनसंख्या २५,५८४ (५२.७१ प्रतिशत) र पुरुषको जनसंख्या २२,९५६ (४७.२९ प्रतिशत) रहेको छ। यस गाउँपालिकामा विभिन्न जातजाती तथा धर्म मान्ने व्यक्तिहरूको बसोबास रहेको छ। जनगणनाको तथ्यांक अनुसार सबैभन्दा बढी थारु जाति २९,३१७ जना (६०.४० प्रतिशत), दोस्रो ब्राह्मण (पहाडी) ४,८८७ (१०.०७ प्रतिशत) र तेस्रोमा क्षेत्री ४,७६२ (९.८१ प्रतिशत) हरूको बसोबास रहेको छ।

तराई क्षेत्रमा रहेको यस गाउँपालिकामा व्यापार, उद्योग, कलकारखाना, प्राकृतिक स्रोत तथा सामाजिक महत्वका क्षेत्रहरू रहेका छन्। औसत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबैभन्दा ठुलो हिस्सा रहेको छ। स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अन्य मुख्य स्रोतहरूमा व्यापार, उद्योग, नोकरी साथै वैदेशिक रोजगार पनि हुन्। स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशीने क्रम बढिरहेको छ। यस गाउँपालिकामा आधारभूत देखि माध्यमिक शिक्षासम्म प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। अधिकांश घरमा विद्युतीकरण भएको भएतापनि केही सिमान्तकृत वर्गमा रहेका नागरिक भने विद्युतीय उपभोगको पहुँचमा पुग्न सकिरहेका छैनन्। विगतमा लामो समयसम्म स्थानीय निकायमा जनप्रतिनिधिको अभाव, योजनाबद्ध विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कठिनाई तथा आवश्यक आर्थिक व्यवस्थापन कठिनाई हुनुले यस गाउँपालिका क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकिरहेको देखिदैन। विभिन्न समुदाय, जातजातीका मानिसको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा विभिन्न चाडपर्व मनाउने गरिन्छ। (स्रोत: जानकी गाउँपालिकाको आधिकारिक वेबसाईटबाट)

जानकी गाउँपालिकामा हरियो वन कार्यक्रमको भूमिका

अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडि) को सहयोगमा सञ्चालित हरियो वन कार्यक्रमको उद्देश्य नेपाली समुदाय र जैविक विविधतालाई लाभ पुऱ्याउनु हो। हरियो वन कार्यक्रम डब्लुडब्लुएफ नेपालको नेतृत्वमा केएर नेपाल, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष सहित चारवटा संस्थाले संयुक्त रूपमा कार्यान्वयन गरिरहेका छन्। कार्यक्रमको पहिलो चरण सन् २०११ मा सुरु भएर सन् २०१६ मा अन्त्य भएको थियो। पहिलो चरणका उल्लेखनीय उपलब्धि र सिकाईहरूलाई अवलम्बन गर्दै कार्यक्रमको दोस्रो चरण सन् २०१६ देखि नै सुरु भई ५ वर्षसम्मका लागि सञ्चालन भइरहेको छ। यस कार्यक्रमले चितवन अन्नपूर्ण भू-परिधि र तराई भू-परिधिमा काम गर्छ। यसका दुई कार्यक्षेत्र जैविक विविधता संरक्षण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन रहेका छन्। यी दुई कार्यक्षेत्र भित्र बजारमा आधारित जीविकोपार्जन, सुशासन र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका कार्यक्रम पर्दछन्।

हरियो वन कार्यक्रमले जानकी गाउँपालिकामा पहिलो चरणदेखि नै कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ । विपन्न वर्ग तथा पिछडिएका समुदायहरुको उल्लेख्य बसोबास भएको यस गाउँपालिकामा हरियो वन कार्यक्रमले जैविक विविधता संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सवालहरुलाई सम्बोधन गर्नका लागि विभिन्न क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ । भू-क्षय, वन्यजन्तु चोरी-सिकारी, अव्यवस्थित पूर्वाधार निर्माण, वन पैदावारको गैरकानुनी संकलन, अतिक्रमण, मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व, जलवायुजन्य प्रकोपहरु (जस्तै बाढी, डुबान, कटान तथा पटानका साथै खडेरी, हावाहुरी, महामारी, आगलागी), लैङ्गिक असमानता तथा सामाजिक बञ्चितकरण, जीविकोपार्जन सुधार र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समूहहरुमा सुशासन तथा समावेशीकरण आदि विषयहरुका समाधान तथा न्यूनीकरणका लागि जानकी गाउँपालिकामा विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन भइरहेका छन् ।

नेपाल सरकारले स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउन अनुकूलित क्षमता वृद्धि गर्न, विपद् जोखिम व्यवस्थापन र समानुकूलन बढाउन जलवायु परिवर्तन नीति २०६७, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७, र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) २०६८ साथै वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारूप २०७० संरचना तयार पारी स्थानीय अनुकूलन एवं विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई जोड दिइरहेको परिप्रेक्ष्यमा कैलाली जिल्लाको सङ्गठान अवस्थामा रहेको साविक पथरैया गाविसको नेतृत्वमा गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन समिति र हरियो वन कार्यक्रमको सहजीकरण एवं प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोगमा सरकारी मार्गदर्शनले तय गरेको प्रक्रिया तथा चरणहरुलाई अबलम्बन गर्दै स्थानीय बहुसरोकारवालाहरुको सहभागितामा साविक गाविसको लागि २०७१ मा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको थियो । यसका साथै साविक पथरैया गाविस मा हरियो वन कार्यक्रम मार्फत तयार भएको एउटा समुदायस्तर को जलवायु अनुकूलन योजना (कापा) पनि यो योजना तयारीको महत्वपूर्ण आधार थियो ।

यसै सन्दर्भमा कार्ययोजना कार्यान्वयनमा भएका प्रगतिहरुको समिक्षा गर्दै प्राप्त सिकाई, पछिल्लो समय भएका अद्यावधिक ज्ञान तथा स्थानीय जलवायु तथा संकटासन्नता अवस्थामा आएका परिवर्तन एवं स्थानीय निकायको पूर्णसंरचना र स्थानीय निर्वाचनका पक्षहरुलाई समेट्दै यो कार्ययोजना परिमार्जन गरिएको छ । यस परिमार्जित योजनाले हालको जानकी गाउँपालिका स्थित वडा नं. ५, ८ र ९ (साविक पथरैया गाविसले समेटेको सम्पूर्ण क्षेत्र) हरियो वन कार्यक्रमले आफ्नो कार्यक्षेत्रका रुपमा समेटेको छ ।

यस प्रक्रियामा वडा कार्यालयको नेतृत्वमा यहाँका समुदाय, विषयगत संघसंस्था, तथा बहुसरोकारवाला निकायहरु, खासगरी राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, समाजसेवी, बुद्धिजीवी, आमा समूह, टोल प्रतिनिधि, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह प्रतिनिधि, दलित, महिला, जनजाति, जोखिम क्षेत्रका प्रतिनिधिहरुको, प्रत्यक्ष सहभागितामा २०७४ भाद्र २९ र ३० मा अन्तरक्रियात्मक छलफल गरिएको थियो । सहभागीहरुबाटै आएका अनुभव तथा तथ्यहरुका आधारमा ३ वर्षको लागि यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को प्रथम परिमार्जन २०७४ तयार पारिएको थियो । उक्त योजनामा उल्लिखित लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि गाउँपालिका र अन्य सरोकारवाला निकायहरूसँग सहकार्य, समन्वय र साभेदारी गरी संकटासन्न वडा तथा समुदायहरुमा हरियो वन कार्यक्रमद्वारा निम्नानुसारका क्रियाकलाप सञ्चालन भइरहेका छन् ।

सि.नं	क्रियाकलापहरु	इकाई	परिमाण	स्थान	कैफियत
१	जैविक विविधता संरक्षण				
१.१	समुदायमा आधारित चोरीशिकार नियन्त्रण इकाई परिचालन	समुह	१६ सा.व. मा १-१ वटा इकाई	जानकी गाउँपालिका ६, ७, ८ र ९	९८ स्वयंसेवी युवाहरु (ऐश्वर्य, अमरावती, छत्तिवन, चेतना, हरियाली महिला, जगतपुर, कालिका, कर्णाली कोरिडर, महिला जागृती, रानीटप्पा, शिवशक्ति, सरस्वती महिला, कैलास्वर, चिसापानी

सि.नं	क्रियाकलापहरु	इकाई	परिमाण	स्थान	कैफियत
					कर्णाली, भलदुन्ने र साहनापुर)
१.२	बजारमुखी जीविकोपार्जन: बजारमा आधारित वैकल्पिक जीविकोपार्जन विकास तथा प्रवर्द्धन				
१.२.१	घरधुरी स्तरको जीविकोपार्जन सुधार	घरधुरी	६२	दुगौली र पथरिया	तरकारी, पशुपालन, होटल, किराना, केरा खेती
१.२.२	सीपमुलक तालिम	जना	सीपमुलक तालिमबाट ३९ जना वनमा आश्रित व्यक्तिहरु लाभान्वित	पथरिया	कृकिक तालिम ब्युटि पार्लर तालिम
१.३	बायोग्याँस	संख्या	१२१	जानकी गाउँपालिका	
२	जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि पूर्व तयारी तथा अनुकूलन				
२.१	योजना तर्जुमा प्रक्रियामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको मूलप्रवाहीकरण				
२.१.१	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापनको मूलप्रवाहीकरण अभिमुखीकरण तालिम कार्यक्रम	संख्या	१	जानकी गाउँपालिका वडा नं ८, पालबजार र वडा नं ९, अमरावती टोल	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापनको मूलप्रवाहीकरणबारे स्थानिय सरकार जनप्रतिनिधी तथा सरोकारवाला निकाय तथा समुदाय लक्षित वर्गहरुलाई सचेतना तथा क्षमता विकास अभिवृद्धि तालिम
२.१.२	जिल्ला परियोजना सल्लाहकार समिति/ जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समिति (DPAC/DFSCC) बैठक तथा सयुक्त अनुगमन	संख्या	१	कैलाली	जिल्ला स्थित सरोकारवाला निकायहरु, स्थानिय सरकार तथा सम्बन्धित लक्षित समुदायहरुलाई कार्यक्रमका विविध क्रियाकलापहरुको बारेमा जानकारी, सल्लाह सुझाव तथा आवश्यक परिमार्जन सँगै क्रियाकलापको संयुक्त कार्यान्वयनका लागि साभेदारी, सहकार्य तथा समन्वयको वातावरण विकास
२.१.३	योजना आदान प्रदान तथा योजना तर्जुमाको लागि पालिका तहमा बैठक	पटक	२	जानकी गाउँपालिका, कैलाली	वार्षिक कार्ययोजना अनुसारको क्रियाकलापहरुको सिकाई आदानप्रदान, प्रगती समिक्षासँगै संयुक्त क्रियाकलाप कार्यान्वयनका

सि.नं	क्रियाकलापहरु	इकाई	परिमाण	स्थान	कैफियत
					लागि आवश्यक सहकार्य, समन्वय तथा साभेदारी
२.१.४	स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण तथा प्रकाशन	पटक	१	जानकी गाउँपालिका, कैलाली	जानकी स्थानिय विपद् जलवायु उत्थानशील समिती तथा सरोकारवाला निकायहरुका प्रतिनिधी सहितको अन्तरक्रियात्मक गोष्ठी मार्फत अनुकुलन कार्ययोजना निर्माण
२.२	स्थानिय अनुकुलन कार्य योजनाका प्राथमिककृत क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने				
२.२.१	सचेतना/क्षमता अभिवृद्धि र शुसासन	स्थानिय अनुकुलन कार्य योजनाको संख्या	१	जानकी गाउँपालिका	बाँस वृक्षारोपणमा सहयोग
२.२.२	जलवायु अनुकुलित वा उत्थानशील जीविकोपार्जन र फरक प्रभाव सम्बोधनका कार्यक्रम	संख्या	१	जानकी गाउँपालिका वडा नं ८ र वडा नं ९	<ul style="list-style-type: none"> सुधारिएको चुलो निर्माण आई.पी.एम कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन तथा विकासका लागि जानकी गाउँपालिकासँगको साभेदारीमा ३ महिने कृषक पाठशाला सञ्चालन जलवायु अनुकुलित फलफुल खेती (आँप, कागती, अनार, लिचि) मार्फत आयमुलक क्रियाकलाप द्वारा जीवनस्तर सुधार सहयोग मार्फत आयमुलक कार्यतर्फ जोड्दै आत्मनिर्भरसंगै जिवीकोपार्जनमा टेवा
२.२.३	साना संरचना तथा अनुकुलन प्रविधी एवं विपद जोखिम न्यूनीकरण संरचना निर्माण	संख्या	२	जानकी गाउँपालिका वडा नं ८ र वडा नं ९	<ul style="list-style-type: none"> टाङ्गटुटली तटबन्ध निर्माण खल्ला टोल ढल निकास निर्माण
२.२.४	योजना तर्जुमा, अनुगमन, पुनरावलोकन तथा सिकाई आदान प्रदान	पटक	६	जानकी गाउँपालिका	लापा योजना माथिको छलफल, एकीकृत लापा क्रियाकलाप कार्यान्वयन, क्रियाकलाप कार्य प्रगति

सि.नं	क्रियाकलापहरु	इकाई	परिमाण	स्थान	कैफियत
					समिक्षा, फिल्ड स्तरीय अनुगमन तथा समिक्षा
२.२.५	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी ज्ञान तथा क्षमता विकासमा सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्रलाई सहयोग	संख्या	१	जानकी गाउँपालिका ८ र ९	हरियाली सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र मार्फत विषयगत ज्ञान, सीप तथा दक्षताका लागि विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि इस्टबिन सहयोग
३	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण				
३.१	महिला नेतृत्व विकासमा पुरुष तथा निर्णायक वर्गको संलग्नता	पटक	१	जानकी गाउँपालिका ८ र ९	जानकी गाउँपालिका क्षेत्रका वन समुहका कार्यसमिती पदाधिकारीहरुलाई ४ दिने तालिम तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन
३.२	सामाजिक रुपान्तरणका क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि पोष्ट सामुदायिक सिकाई तथा कार्यकेन्द्र लाई सहयोग	पटक	१	जानकी गाउँपालिका	परिवर्तनशील सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र मार्फत विद्यमान सामाजिक सवाल समान कामको असमान ज्याला निवारणका लागि महिला वर्गको सीप, क्षमता विकासमा अभिवृद्धीका लागि अभियान तथा कार्यक्रम सञ्चालन
३.३	लै.स.सा.स सम्बन्धी सा.व.उ.स.मा आन्तरिक निती तथा योजना निर्माण	सा.व.उ.स	३	जानकी गाउँपालिका ८ र ९	ऐश्वर्य सा.व.स अमरावती सा.व.उ.स शिवशक्ती पाताभार सा.व.उ.स सावउसको क्षेत्रमा पनि महिला, दलित, आदिवासी, जनजाती, मधेसी र अन्य विपन्न समुह लगायतको समावेशी सहभागिता, सहभागितामूलक निर्णय प्रक्रिया तथा न्यायोचित प्राकृतिक स्रोत तथा लाभांश वितरणको सुनिश्चितता गर्न साथै लैङ्गिक हिंसा तथा विभेदलाई अन्त्य गरी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कायम गर्न निती तथा योजना निर्माण

सि.नं	क्रियाकलापहरु	इकाई	परिमाण	स्थान	कैफियत
४	सुशासन				
४.१	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समुहमा संस्थागत क्षमता विकास मार्गदर्शन मार्फत क्षमता विकासमा सहजिकरण	समुह	३	जानकी गाउँपालिका ८ र ९	ऐश्वर्य सा.व. उ.स अमरावती सा.व.उ.स शिवशक्ती पाताभार सा.व.उ.स
४.२	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समुहहरुको संस्थागत क्षमता पुनःआँकलन	समुह	३	जानकी गाउँपालिका ८ र ९	ऐश्वर्य सा.व.स अमरावती सा.व.उ.स शिवशक्ती पाताभार सा.व.उ.स
४.३	स्थानिय समाधानको उपाय सम्बन्धि तालिम	संख्या	१	जानकी गाउँपालिका	पातको थैलामा बेर्ना उत्पादन

मुख्य उपलब्धिहरु

- स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना जानकी गाउँपालिका वडा नं. ५, ८ र ९ (साविक पथरैया गाविस), कैलाली योजना अनुसार प्राथमिकिकृत क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्नमा सहयोग गर्दा खेरी अति उच्च जोखिममा रहेका घरपरिवारलाई विभिन्न किसिमका फाइदाहरु पुगेको छ । साथै यस गाउँपालिका अर्न्तगत रहेका नदी किनारका संकटासन्नता समुदायलाई बर्षेनी आइपर्ने बाढी, कटान पटान जस्ता विपद्को जोखिम न्युनीकरणमा योगदान पुगेको छ र निम्न क्रियाकलापहरु सफलतापूर्वक सम्पन्न भएका छन् ।

जानकी गाउँपालिका वडा नं ८	जानकी गाउँपालिका वडा नं ९
<ul style="list-style-type: none"> ● जानकी गा.पा वडा नं ८ टाङ्गटुटली स्थित चरेला नदी किनारका संकटासन्न समुदायको जोखिम न्यूनिकरण गर्ने उदेश्यका साथ स्थानिय अनुकूलन योजना अन्तरगत ३३ मिटर तटबन्ध मार्फत १० हेक्टर जमिन भुक्षय हुनबाट जोगिएको र प्रत्यक्ष २८ घरधुरी लाई बाढी, कटान पटान जस्ता विपद्को जोखिम न्युनीकरणमा सहयोग पुगेको छ । (हरियो वन कार्यक्रम- रु. ४८०००० र स्थानिय जनश्रमदान रु. ४६०००). ● जलवायु अनुकूलित वा उत्थानशिल जीविकोपार्जन अन्तरगत आई.पी.एम कृषक पाठशाला व्यवस्थापनका लागि जानकी गा.पा वडा नं ८ सँगको साभेदारीमा आई.पि.एम कृषक पाठशाला पालबजारमा ५० घरधुरीमा सञ्चालन गरिएको थियो । 	<ul style="list-style-type: none"> ● जानकी गाउँपालिका वडा नं ९ पालबजार स्थित बाढी डुबान क्षेत्रका संकटासन्नता समुदायको जोखिम न्यूनिकरण गर्ने उदेश्यका साथ स्थानिय अनुकूलन योजना मार्फत खल्ला टोल ९० मिटर ढल निकास निर्माण मार्फत ५० हेक्टर जमिन भुक्षय हुनबाट जोगिएको र डुबान हुनबाट जोगिएको छ । प्रत्यक्ष लाभान्वीत घरधुरी: ४१ (वाहमण/क्षेत्री : ५ दलित : २७ जनजाति : ९) विपन्न घरधुरी लाई बाढी, कटान पटान जस्ता विपद्को जोखिम न्युनीकरणमा सहयोग पुगेको छ । (योजना कुल लागत: रु १०,५४,१२५।- हरियो वन कार्यक्रम : रु. ४,९८,०००।- , जानकी गा.पा.: रु ४,००,०००।-, समुदाय श्रमदान रु. १,५६,१२५।-) ● जानकी गाउँपालिका वडा नं ९ खल्ला वस्तीमा सुधारिएको चुलो प्रवद्धन र फलफूल विरुवा रोपण मार्फत जलवायु अनुकूलन कार्यमा सहयोग र उत्थानशिल जीविकोपार्जन उदेश्यका साथ स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना मार्फत ८१ घरधुरीमा सुधारिएको चुलो निर्माण र फलफूल विरुवा रोपण क्षेत्र: १.३ हे. मा जलवायु अनुकूलित फलफूल खेती (आँप, कागती, अनार, लिचि) मार्फत आयमुलक क्रियाकलाप द्वारा जीवनस्तर सुधारका लागि सहयोग

	<p>पुगेको छ। करिव लाभान्वीत घरधुरी: १२२ घरधुरी (वाहमण/क्षेत्री : १० घरधुरी, दलित : ११ घरधुरी) जनजाती : १३ घरधुरी)लक्षित वर्गलाई सहयोग पुगेको छ। (योजना कुल लागत: रु २,९५,०८०।- हरियो वन कार्यक्रम: रु.१,६६,०००।- जानकी गा.पा.: रु.५०,०००।- समुदाय श्रमदान रु.७९,०८०।-</p>
--	--

- बाढी, डुवान, कटान तथा पटान ग्रस्त क्षेत्रमा तटबन्ध निर्माण कार्य तथा बाँस रोपण जस्ता कार्यहरूले गर्दा सो विपदहरूबाट हुने क्षती न्युनीकरण हुनुका साथै वातावरणीय अनुकुलतामा सहयोग पुगेको छ।
- सा.व.उ.स.को सदस्यताबाट बञ्चित्तीकरण, बालबिवाह, एकल महिला माथी हुने विभेद, घरेलु हिंसा, लागु पदार्थ दुर्व्यसनी, जातीय विभेद, मिटर व्याजदार, असमान ज्याला आदि जस्ता विद्यमान सामाजिक सवाल सम्बोधन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, महिला नेतृत्व विकास सम्बन्धी विषयगत ज्ञान, सीप तथा दक्षताको विकास, महिला सशक्तीकरण विकासका लागि उपायहरूको खोजी विषयमा सैद्धान्तिक तथा व्यवहारिक तालिम प्रदान गर्दै महिला नेतृत्व विकासमा सहयोग पुगेको छ।
- लैङ्गिक समनता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा महिला नेतृत्व विकासमा पुरुष तथा निर्णायक वर्गको संलग्नतामा गाउँपालिका क्षेत्रका वन समुहका कार्यसमिती पदाधिकारीहरूलाई ४ दिने तालिम तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनबाट विद्यमान सामाजिक सवाल सम्बोधन, लैङ्गिक विकास, महिला सशक्तीकरणका लागि उपायहरूको खोजी तथा स्थानीय स्तरमा प्रयोगका विषयमा सैद्धान्तिक तथा व्यवहारिक तालिम प्रदान गर्दै महिला नेतृत्व विकासमा सहयोग पुगेको छ।
- समाजमा विद्यमान सामाजिक सवालहरूलाई मध्यनजर गरी सहभागितामुलक अन्तरक्रियात्मक गोष्ठी, छलफल मार्फत तयार भएको सामाजिक विश्लेषण प्रतिवेदनका आधारमा विकासको मुलप्रवाहबाट पछाडि पारिएका महिला, दलित, जनजाति, अल्पसंख्यक समुदाय तथा सकंटासन्न लक्षित वर्गको सार्वजनिक सरोकारका विषयमा अर्थपूर्ण सहभागिता, विकासमा लैङ्गिक समनता तथा सामाजिक समावेशीकरण मुलप्रवाहीकरण तथा विकासमा पहुँच, क्षमता विकास तथा अभिवृद्धिमा टेवा पुगेको पाइएको छ।
- परिवर्तनशील सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्रले २०६९/७० मा स्थापना भएपछि पहिलो १६ हप्तामा पहिचान गरेका सवाल र कार्य प्रगति पश्चात सामाजिक रुपान्तरणका लागि सहयोग पुगेको पाइएको छ। अन्तर्राष्ट्रिय नारी दिवस, महिला हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान जस्ता दिवस तथा पैरवी अभियानमा मुख्य नेतृत्व बहन गर्दै स्थानिय निकायहरूसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा विविध क्रियाकलापहरु गोष्ठी, अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम, सरोकारवाला निकायहरूबाट सवाल सम्बोधनका लागि प्रतिबद्धता, सवालसम्बन्धी जनचेतनामुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम, नितीगत कानुनी व्यवस्था सम्बन्धी सरोकारवाला निकायहरूसँग बहस तथा पैरवी आदि सञ्चालन गरी सामाजिक रुपान्तरणका क्षेत्रमा सक्रिय सहभागितामा अग्रपक्तिमा आउनका लागि सक्षम भएका छन।
- श्रम ऐन २०१७ अनुसार कुनैपनि श्रमिकलाई लिङ्ग, जाति तथा वर्गका आधारमा ज्याला वा काममा विभेद गर्नु नपाइने नीतिका आधारमा स्थानीय सरकार, वडा कार्यालय, ठेकेदार वर्ग, श्रमिक वर्ग बीच अन्तरक्रियात्मक बहस पैरवी गरी समान कामका लागि समान ज्याला उपलब्ध गराउने प्रतिबद्धता प्राप्त भएको र सो कुराको अनुगमन वडा कार्यालयबाट निरन्तर हुने कुराको सुनिश्चिता भएको छ।

- सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र सञ्चालनबाट विपन्न, मुक्त कर्मैया, दलित र महिलाहरुले पैरवी अभियानमा मुख्य नेतृत्व बहन गर्दै स्थानीय निकायहरुसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा विविध क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरी सामाजिक रुपान्तरणका क्षेत्रमा सक्रिय सहभागितामा अग्रपक्तिमा आउनका लागि सक्षम भएका छन् ।
- जानकी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका ३ वटा सा.व.उ.स. मा क्षमता सुधारका लागि समयानुसारको कार्ययोजना बनाई लागु गर्दा समूहको आन्तरिक तथा बाह्य सुशासन अभिवृद्धी गर्न सहयोग पुगेको पाईएको छ । साथै उक्त समूहहरुको संस्थागत क्षमता पुनःआँकलन गर्दाखेरी उल्लेख्य रुपमा पहिलेभन्दा सुधार भएको र समूह अझ बढी सक्रिय भएको पाईएको छ ।
- जानकी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका ३ वटा प्राकृतिक स्रोत समूहहरुको आन्तरिक लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति बनाई सम्बन्धित समूहहरुको कार्यसमितिबाट अनुमोदन गराई सा.व.उ.स पदाधिकारीहरुमा प्रभावकारी नेतृत्व, निर्णय प्रकृया र पैरवीमा कार्यकुशलता सुधारमा सहयोग पुगेको छ ।
- तरकारीको बिरुवा उत्पादन गर्न प्लाष्टिक थैलाको सट्टा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध बिरुवाको पातको थैला (खोचा) प्रयोग गर्दा निम्न आर्थिकस्तर भएका कृषकहरुको जिवनस्तर माथि उठाउन र प्लाष्टिक थैलाको प्रयोगबाट जलवायु परिवर्तनमा परेको असरलाई न्यूनिकरण गर्न मदत पुग्ने देखिन्छ ।
- चोरीशिकार नियन्त्रण इकाईका युवाहरुले वन र वन्यजन्तुको चोरीशिकार तथा अवैध ओसारपसारलाई निरुत्साहित गर्ने, समुदायमा सचेतना फैलाउने, कानुन नियमन निकायलाई सहयोग गर्ने, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण तथा वन डढेलो नियन्त्रणमा सहजीकरण गर्ने जस्ता कार्यमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्दै आएका छन् ।
- सीपमूलक तालिम सञ्चालन पश्चात उत्पादनशील, रोजगारी, स्व-रोजगारी र जीविकोपार्जनका लागि न्यूनतम अवसर प्राप्त गर्नबाट समेत बञ्चित भएकाहरुलाई यस्तो शिक्षा र तालिमका अवसरहरु प्राप्त गर्न सहज र उपयुक्त वातावरण तयार भएको छ ।
- बायोग्याँसको निर्माणबाट पर्यावरण संरक्षणमा सहयोग पुग्नुका साथै लाभान्वित समुदायहरु ईन्धनका लागि वनमा आश्रित हुने क्रममा उल्लेख्य सुधार आएको छ । यसबाट ती घरधुरीहरुमा स्वास्थ्यमा पर्ने प्रतिकुल असर र ईन्धनका लागि आर्थिक भारमा पनि कमी आएको छ ।
- बजारमा आधारित वैकल्पिक जीविकोपार्जन विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि आयमुलक क्रियाकलापहरुमा जोड्न उच्च विकासका लागि सकंटासन्न समुदायका विपन्न तथा अति विपन्न घरधुरीलाई आवश्यक प्राविधिक तालिम र सरसामग्री सहयोगले सो समुदाय आयमुलक कार्यसँग जोडिँदा जिवनस्तर सुधारमा सहयोग भएको पाईएको छ ।

सिकाई

हरियो वन कार्यक्रमले जानकी गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेका क्रियाकलापहरुको विस्तृत योजना, कार्यक्षेत्र, कार्यशैली आदिका बारेमा सरोकारवालाहरुलाई पारदर्शी ढंगले जानकारी दिई क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरिरहेको हुँदा स्थानीय सरकार तथा बासिन्दाहरुको निकै प्रभावकारी सहयोग प्राप्त भएको छ । तसर्थ, कुनै पनि परियोजनाका हरेक चरणहरुमा स्थानीय सरकारको नेतृत्व तथा स्थानीय समुदायको अपनत्व गराएर मात्रै कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्दो रहेछ भन्ने एकदमै महत्वपूर्ण सिकाई भएको छ । यस्ता कार्यक्रम र क्रियाकलापको खाका तयार गर्दा स्थानीय स्तरमै उपलब्ध स्रोत र साधनहरुको प्रयोग तथा सुधारमा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ । कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा उपभोक्ताहरु बिच सहभागितात्मक छलफल गर्ने परिपाटीले सुधार गर्नुपर्ने कुराको पहिचान, सुधार योजना, कार्यान्वयन तथा उपलब्धि प्राप्त गर्न सहज हुने देखिएको छ । वाह्य स्रोतबाट प्राप्त हुने प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोगका साथसाथै स्थानीय समुदायहरुले एक समुदायमा भएका राम्रा अभ्यास र सिकाईहरु अर्को समुदायलाई सिकाउने र सिक्ने गर्दा संलग्न सबै पक्षलाई फाइदा पुगेको छ । विकास निर्माणका कार्यक्रमहरु तय गर्दा दोहोरोपना हटाई सकेसम्म लक्षित वर्गहरुमा ती क्रियाकलापहरुले दिगो असर पार्ने गरी तय गरिनु पर्दछ । विभिन्न स-साना क्रियाकलापहरुमा थोरै-थोरै बजेट विनियोजन गरिनु भन्दा पनि धेरै लक्षित

वर्गलाई फाइदा पुग्ने गरी कुनै एक क्रियाकलापका लागि समस्तिगत रुपमा बजेट विनियोजन गरिनु समुदायका लागि प्रभावकारी हुन सक्छ । त्यस्तै भौतिक तथा पूर्वाधार विकास निर्माणका संरचना सम्बन्धी योजनाहरु तय गर्दा यस्ता योजनाहरुको कार्यान्वयनबाट त्यहाँको वातावरण संरक्षणमा पर्न सक्ने तत्कालिक र दुरगामी नकारात्मक प्रभावहरु र जलवायु परिवर्तनले यस्ता भौतिक पूर्वाधारका संरचनाहरुमा पार्न सक्ने नकारात्मक प्रभावहरुको उचित लेखाजोखा गरी कार्यान्वयन गर्दा विकासको प्रतिफल दिगो र प्रभावकारी हुन्छ ।

अन्य केही मुख्य सिकाईहरु:

- जलवायु परिवर्तनका असरहरुलाई सामना गर्न समुदाय र सामुदायिक संगठनहरु (जस्तै सावउस, सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र, कृषि समूह, सहकारी समूह, समुदाय स्तरका सघ संस्थाहरु, समुदायमा आधारित चोरी सिकारी नियन्त्रण समिति) को परिचालन उपयुक्त माध्यम हो । यसका लागि उनीहरुमा पर्याप्त ज्ञान, सिप तथा क्षमता विकास तथा अभिवृद्धि हुन आवश्यक छ ।
- जलवायु परिवर्तनको असर मानव समुदायको तुलनामा वन तथा जैविक विविधतामा ढिलो देखिएता पनि अन्ततः मानव समुदायमा यसको प्रभाव उल्लेख्य मात्रामा पर्दछ । (सामुदायिक र पारिस्थितिकीय अनुकूलन)
- हरियो वन कार्यक्रमद्वारा सञ्चालित लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण कार्यक्रमले महिला सशक्तीकरणमा उल्लेख्य योगदान पुऱ्याएको छ । तर सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गिक हिंसा रोक्न अझै प्रभावकारी कार्यक्रमहरु लागु गर्न आवश्यक छ । (नेतृत्व विकास, पुरुष तथा निर्णायक वर्गको संलग्नता, जोडी तालिम आदि)
- स्रोत पर्याप्त भएका समूहहरुले सुशासन सुदृढीकरण र प्राकृतिक स्रोतबाट हुने लाभको न्यायोचित बाँडफाँडमा ध्यान पुऱ्याउन आवश्यक छ । (सुशासनका औजारहरुको प्रयोग, सामुदायिक वन विकास मार्गदर्शन, न्यायोचित वितरण आदि)
- १६ हप्तासम्म विविध गतिविधिका साथ सञ्चालन गरिने सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्रको अभ्यासमा निरन्तरताको साथै सहभागी, सहजकर्ता र स्थानिय सरकारको उचित तालमेल र सहकार्य हुन सकेको खण्डमा महिलाहरुलाई संगठित गर्न र स्थानिय स्तरका सामाजिक सवालहरु विषेशगरी विभिन्न प्रकारका लैङ्गिक हिंसाका सवालहरु सम्बोधनमा प्रभावकारी रहेको पाइएको छ ।
- बजारमुखी जीविकोपार्जन सुधारका कार्यक्रमहरुलाई स्थानीय स्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा मूलधारमा ल्याई यी उद्यमहरुको प्रबर्धन गर्नका लागि निश्चित बजेट विनियोजन गरेमा आगामी दिनहरुमा यहाँका बासिन्दाहरुको जीवनस्तर उकास्न सकिन्छ ।
- जानकी गाउँपालिका र अन्य सरोकारवाला निकायहरुसँगको नियमित बैठक तथा गोष्ठी कार्यक्रमहरुले संयुक्त क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्नमा सहयोग पुऱ्याउँदा कार्यक्रम अझ बढी प्रभावकारी, एकीकृत, लक्षित वर्गमुखी भएको छ । यसरी हरियो वन कार्यक्रम मार्फत साभेदारीमा भएका क्रियाकलापहरुको दिगोपनाका लागि गाउँपालिकाको अपनत्व विकास भएको छ ।
- बायोग्याँस जडान गरी सञ्चालनका लागि पर्याप्त रकम, जमीन र घरपालुवा पशु नभएको खण्डमा जानकी गाउँपालिकाले सोको व्यवस्थाका लागि कदम चाल्दा कार्यक्रम थप प्रभावकारी हुन्छ । त्यस्ता समुदायहरुलाई लक्षित गरी स्थानीय सरकारले सरोकारवालाहरूसँग मिलेर बायोग्याँस स्थापना गर्दा लागत कम लाग्दछ ।
- सीपमुलक तालिमका प्रशिक्षार्थीहरुको छनोटमा स्थानीय तहले विशेष भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने देखिन्छ । तालिम अवधि कम्तीमा पनि एक महिनाको बनाउँदा प्रशिक्षार्थीहरुलाई सहजता महशुस हुने देखिन्छ । तालिमका साथसाथै उनीहरुलाई पेशागत प्रयोगमा आउने न्यूनतम सामाग्री पनि साथै उपलब्ध गराउँदा उनीहरुलाई आफ्नो व्यवसाय स्थापना तथा स्तरोन्नतीमा मद्दत पुग्ने देखिन्छ ।
- चोरीशिकार नियन्त्रण इकाईका युवाहरु स्वयंसेवी रुपमा संलग्न हुने भएकोले युवाहरु परिवर्तन भइरहन्छन् । समुदायका सचेतकको रुपमा रहनु पर्ने हुनाले उनीहरुको नियमित रुपमा क्षमता विकास गरिरहनु पर्दछ र संरक्षण कार्यमा अद्यावधिक गरिरहनु पर्दछ । यसमा स्थानीय सरकारले नियमित सहयोग गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

समुदायमा कार्यक्रमको दिगोपना

हरियो वन कार्यक्रमले सञ्चालन गरेका क्रियाकलापहरु स्थानीय स्तरमै माग भई आएका तथा टड्कारो रुपमा सामाजिक तथा पर्यावरणीय बिकासमा बाधा पुऱ्याउने समस्याका समाधानका कार्यक्रमहरु भएकाले आगामी दिनहरुमा पनि यी कार्यक्रमहरुले निरन्तरता पाउन एकदमै जरुरी भएको महसुस भएको छ। आवधिक योजनाहरुमा लक्षित सामाजिक वृद्धि हासिल गर्न स्रोत तथा साधनमा समान पहुँच, रोजगारीका अवसरहरुको सिर्जना, पर्यावरण संरक्षण, सुशासनको अभिवृद्धिजस्ता संरचनागत आवश्यकताहरुलाई यी कार्यक्रमहरुको निरन्तरताले उचित रूपमा सम्बोधन गर्ने भएकाले जानकी गाउँपालिकाले हरियो वन कार्यक्रमद्वारा सञ्चालन गरिएका क्रियाकलापहरुलाई थप परिष्कृत गर्दै अघि बढाउन जरुरी हुन्छ। यसका लागि जानकी गाउँपालिकाले स्थानीय स्रोत, साधन, सीप, ज्ञान र दक्षताको दिगो सदुपयोग हुने गरी यी कार्यक्रमहरुलाई आफ्नो वार्षिक कार्ययोजनामा समावेश गराई अघि बढाउनु पर्छ जसले गर्दा विकासको मूलधारमा ल्याउन बाँकी रहेका जाति, वर्ग, लिङ्ग, क्षेत्र तथा अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, बञ्चित आदि सबै समुदायको सामाजिक अवसरको पहुँच विस्तारमा सहयोग पुऱ्याउने छन्। जीवनस्तरमा हुने गुणात्मक सुधारले मात्र स्थानीय बासिन्दालाई प्रत्यक्ष परिवर्तनको अनुभूति दिलाउने र अन्तत्वगोत्वा पर्यावरण संरक्षण र जीवनस्तर सुधार गर्ने हुनाले हरियो वन कार्यक्रम मार्फत हाल सञ्चालन भइरहेका कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिनु जरुरी हुन्छ।

समुदायमा आधारित चोरीशिकार नियन्त्रण इकाईलाई सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको उपसमितिको रूपमा कार्यविधि अनुमोदन गरी संस्थागत गर्नु पर्दछ र सो कार्यमा जानकी गाउँपालिकाले समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नु पर्दछ। बहुवर्षिय बालीहरुलाई ब्लकस्तरमा उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गरी यस गाउँपालिकाको चुरेक्षेत्रमा भू-क्षय कम गर्ने काममा स्थानीय तह, कृषक, नीजि क्षेत्र लगायत सबै सरोकारवालाहरुको सहकार्य जरुरी हुन्छ। यी सबै सरोकारवालाहरुको सहकार्य स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणमा पनि जरुरी हुन्छ। स्थानीय सरकारले असल अभ्यासको अनुसरण गरी आफ्ना वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमका मूलप्रवाहीकरण गर्नु पर्दछ। जलाधार क्षेत्रमा संस्थागत संरचनाको स्थापना तथा बिकासका लागि पनि स्थानीय सरकारले पहल गर्दा थप प्रभावकारी हुन्छ। वातावरणमैत्री भौतिक पुर्वाधार बिकासका लागि पनि सम्बन्धित समुदाय र सरोकारवाला निकाय, संस्थासँगको सम्बन्ध स्थापित गर्न जानकी गाउँपालिकाले समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्दा हरियो वन कार्यक्रमको अन्त्य पछि पनि यी सफल कार्यक्रमहरुले दिगोपना पाउने देखिन्छ।

हरियो वन कार्यक्रमको समयावधी समाप्त हुनु अघि हाल सञ्चालनमा रहेका क्रियाकलापहरु र आशातीत उपलब्धिहरु हासिल हुने गरी सम्पन्न गरिनेछ। सफल देखिएका क्रियाकलापहरुलाई विस्तार गर्नका लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग निरन्तर प्रदान गरिनेछ। ती क्रियाकलापहरुलाई राष्ट्रिय योजना तथा अन्य आयोजनाहरु साथै सरोकारवालाहरु र हरियो वन कार्यक्रमका साभेदार संस्थाहरूसँग सहकार्य तथा साभेदारीका लागि प्रयासहरु गरिनेछ। साथै बाँकी समयावधीमा यी कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनका दौरान प्राप्त सिकाई तथा उपलब्धिहरुको अभिलेखिकरण पनि गरिनेछ।

हरियो वन कार्यक्रम

डिस्क्लेमर: यो सामग्री अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडी) मार्फत अमेरिकी जनताहरुको सहयोगका कारण सम्भव भएको हो। यस सामग्री भित्रका विषयवस्तु र सामग्री डब्लुडब्लुएफ नेपालका एकल जिम्मेवारी हुन् र तिनले युएसएआइडी वा अमेरिकी सरकारको विचारको प्रतिबिम्बित गर्छन् भन्ने जरुरी छैन।